

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการดำเนินชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก มีการแข่งขันกันอยู่ตลอดเวลา ทำให้ทุกคนต้องปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับยุคสมัยเพื่อความอยู่รอดในสังคม รวมถึงสถานะเศรษฐกิจที่มีความผันผวน สินค้าอุปโภค บริโภคมีแนวโน้มที่สูงขึ้น ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่มีค่าครองชีพ หรือรายจ่ายในการใช้ชีวิตประจำวันที่สูงขึ้น ในขณะที่รายได้ต่ำกว่ารายจ่าย ความพึงพอใจกับเทคโนโลยีใหม่ๆ ความต้องการใช้ชีวิตที่สะดวกสบายนำไปสู่การกู้เงิน และการเป็นหนี้ ซึ่งสวนทางกับแนวคิดด้านเศรษฐกิจพอเพียงและสิ่งดีๆ ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่เน้นความพอดี ถ้าทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดดังกล่าว และน้อมนำไปปฏิบัติตามปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ได้พระราชทานแนวทางการปฏิบัติไว้ สังคมไทยก็จะมี ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีอาชีพเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองและสามารถยกระดับคุณภาพความเป็นอยู่ได้ โดยการดำเนินชีวิตในแบบเรียบง่ายภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น

โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เริ่มดำเนินโครงการตั้งแต่ พ.ศ. 2556 – ปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมให้น้อมนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ครอบครัวยุคใหม่และชุมชนพึ่งตนเอง และมีความเข้มแข็ง รวมทั้งส่งเสริมให้เป็นศูนย์ต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างเครือข่าย ซึ่งโครงการดังกล่าวได้ดำเนินกิจกรรมโครงการระยะหนึ่งแล้ว โดยเปิดรับสมัครและคัดเลือกเกษตรกรผู้สนใจ จำนวน 30 ราย เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จากสื่อ VCD แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การเลือกกิจกรรมกลุ่มที่ตนเองสนใจ กิจกรรมการทำแผนครัวเรือนและแผนพัฒนากลุ่ม

ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาสาเหตุการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของสมาชิกโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน และการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในการดำรงชีวิตเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านใดบ้าง รวมถึงปัญหาข้อเสนอแนะในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ใน

การกำหนดแนวทางในการส่งเสริมและจัดทำเป็นศูนย์ต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง และขยายผลสู่ชุมชนอื่น หรือผู้ที่สนใจต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของสมาชิกโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

2.2 เพื่อศึกษาการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนของสมาชิกกลุ่ม

2.3 เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกกลุ่ม

2.4 เพื่อศึกษาผลการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพึ่งพาตนเองของสมาชิกกลุ่ม

2.5 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยสรุปได้ดังนี้

3.1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรอื่น

3.2 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ประกอบด้วย ขนาดพื้นที่ถือครองทางการเกษตร พื้นที่ทำการเกษตร จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือน และการประกอบอาชีพของครัวเรือน

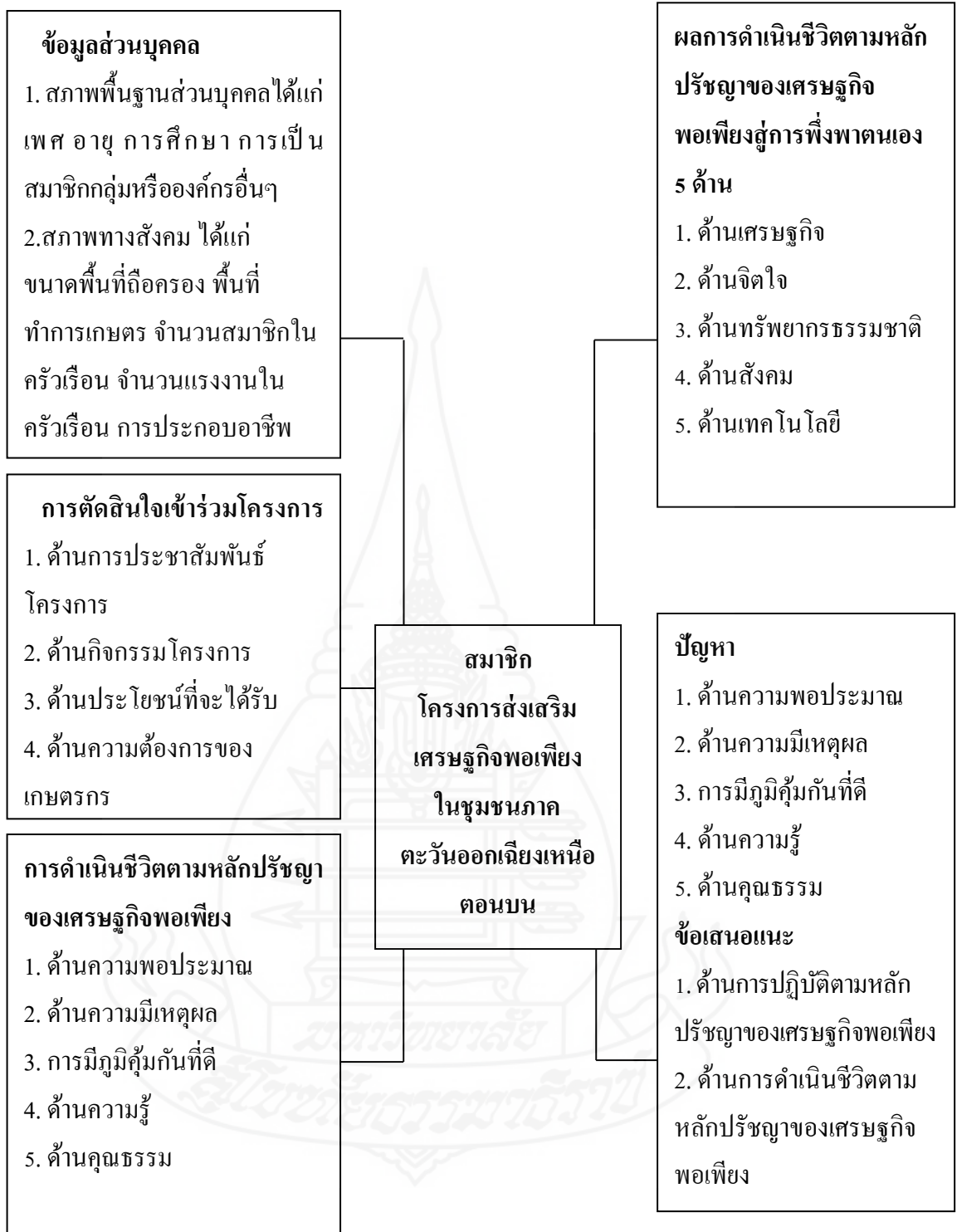
3.3 การตัดสินใจเข้าร่วมโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ประกอบด้วย ด้านการประชาสัมพันธ์โครงการ ด้านกิจกรรมโครงการ ด้านประโยชน์ที่จะได้รับ และด้านความต้องการของเกษตรกร

3.4 การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ด้านความพอประมาณ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ด้านความรู้ และด้านคุณธรรม

3.5 ผลการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพึ่งพาตนเอง 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคม

3.6 ปัญหา และข้อเสนอแนะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ด้านความรู้ และด้านคุณธรรม

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มตัวอย่าง มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่าง การตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ ประกอบด้วย การประชาสัมพันธ์โครงการ กิจกรรมของโครงการ ประโยชน์ที่จะได้รับ และความต้องการของเกษตรกร, ศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีมีความรู้ และมีคุณธรรม, ศึกษาการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย การพึ่งพาตนเองด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตพื้นที่ คือ กลุ่มโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน พื้นที่ 12 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น ร้อยเอ็ด มหาสารคาม มุกดาหาร นครพนม สกลนคร บึงกาฬ หนองคาย อุดรธานี หนองบัวลำภู และจังหวัดเลย ทั้งหมด 61 อำเภอ/หมู่บ้าน ที่ได้รับคัดเลือกเข้าร่วมโครงการ

4.3 ขอบเขตด้านเวลา การวิจัยครั้งนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ เดือน เมษายน – พฤษภาคม 2561

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน หมายถึง โครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยร่วมกับ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการปกครอง รวมทั้งผู้นำชุมชนและประชาชน ในการส่งเสริมถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมให้น้อมนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ให้ครอบครัวและชุมชนพึ่งตนเอง และสามารถเป็นศูนย์กลางแบบเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างเครือข่าย

5.2 กลุ่มโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน หมายถึง กลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดังนี้

5.6.1 กลุ่มระยะที่ 1 คือ เข้าร่วมโครงการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2556

5.6.2 กลุ่มระยะที่ 2 คือ เข้าร่วมโครงการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2557

5.6.3 กลุ่มระยะที่ 3 คือ เข้าร่วมโครงการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2558

5.6.4 กลุ่มระยะที่ 4 คือ เข้าร่วมโครงการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2559

5.6.5 กลุ่มระยะที่ 5 คือ เข้าร่วมโครงการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560

5.3 สมาชิกโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน หมายถึง เกษตรกรผู้มีรายชื่อ 30 รายแรก ของสมาชิกกลุ่มโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ระยะที่ 1 – 5 ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ มุกดาหาร นครพนม สกลนคร บึงกาฬ หนองคาย อุดรธานี หนองบัวลำภู และจังหวัดเลย

5.4 การตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ หมายถึง สิ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ของสมาชิกกลุ่มโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย

5.4.1 ด้านการประชาสัมพันธ์โครงการ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ หอกระจายข่าว วิทยุชุมชน และ บุคคล เช่น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อนบ้าน

5.4.2 ด้านกิจกรรมโครงการ ได้แก่ การประชุมชี้แจงโครงการ การเรียนรู้จากสื่อ VCD กิจกรรมการทำแผนครัวเรือน และแผนกลุ่ม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และคัดเลือก คณะกรรมการกลุ่มฯ

5.4.3 ด้านประโยชน์ที่จะได้รับ ได้แก่

- 1) ได้รับความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกที่มาเรียนรู้ร่วมกันทั้งในกลุ่มจังหวัดตนเอง และจังหวัดอื่นๆ
- 3) สามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ แก่ครอบครัว และชุมชน เช่น การพึ่งพาตนเอง การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ฯลฯ
- 4) ได้รับสนับสนุน เช่น ความรู้ เอกสารวิชาการเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยการผลิตด้านการเกษตร การศึกษาดูงาน
- 5) ไม่ต้องการย้ายถิ่นฐานเพื่อไปประกอบอาชีพ
- 6) การมีรายได้ และอาชีพที่มั่นคง เพื่อเลี้ยงครอบครัวได้อย่างยั่งยืน

5.4.4 ด้านความต้องการของเกษตรกร ได้แก่

- 1) ต้องการลดภาระหนี้สิน และค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

2 มีความสนใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3) ต้องการความยั่งยืนและมั่นคงในด้านอาชีพ

5.5 การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การปฏิบัติตามตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

5.5.1 ความพอประมาณ หมายถึง การผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน เหลือจากการบริโภคมีการแบ่งปัน หรือจำหน่าย มีการวางแผนจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในครัวเรือน และร่วมจัดทำแผนกลุ่ม เช่น พื้นที่ ทุน และแรงงาน ก่อนทำการผลิต การจัดทำบัญชีครัวเรือน การทำเกษตรอินทรีย์ หรือการทำเกษตรแบบปลอดภัย ลดการใช้สารเคมี

5.5.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การลดรายจ่าย - การเพิ่มรายได้ เช่น ปลูกผักกินเอง ทำน้ำยาอเนกประสงค์ การปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ หรือการรวมกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย รวมถึงการลดต้นทุนการผลิต เช่น การเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง การทำสารชีวภัณฑ์ใช้เอง การจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย เพื่อตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นหรือให้มีความเหมาะสมตามความจำเป็น การช่วยเหลือและแบ่งปันเพื่อนบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน การรวมกลุ่มซื้อปัจจัยการผลิต และการรวมกันจำหน่ายสินค้า เพื่อการต่อรองด้านราคา

5.5.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง กิจกรรมกลุ่มมีการการลงทุน และการออมทรัพย์ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นในการผลิต การใช้ทรัพยากรในการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การรวมกลุ่มทำอาชีพเสริมหลังฤดูกาลทำนา หรือเวลาว่างเพื่อเพิ่มรายได้ การลดละเลิกอบายมุขต่างๆ เช่น สุรายาเสพติด และการพนัน การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร ได้แก่ ป่าไม้ แหล่งน้ำ และทรัพยากรอื่นๆ ในชุมชน

5.5.4 มีความรู้ หมายถึง การศึกษาค้นคว้า หาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง เช่น วารสารการเกษตร สื่อออนไลน์ หรือการลงมือทดลองฝึกลองดู การพัฒนาความรู้ด้วยวิธีการเข้าร่วมอบรม สัมมนา หรือ ศึกษาดูงานที่หน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชนจัดขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนบ้านอยู่เสมอ การใช้ภูมิปัญญามาปรับใช้ในการดำรงชีวิต และถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่น เช่น การถนอมอาหาร การลดต้นทุนการผลิต

5.5.5 มีคุณธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิตด้วยการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถือปฏิบัติในท้องถิ่น การประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์และสุจริต เคารพกฎ ระเบียบข้อบังคับของชุมชน ส่วนรวม/กลุ่ม และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด การมีส่วนร่วมในกิจกรรมงานบุญประเพณีที่สำคัญของชุมชน

5.6 การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้การพึ่งตนเอง 5 ด้าน หมายถึง การปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอันนำไปสู่การพึ่งตนเอง มี 5 ด้าน ดังนี้

5.6.1 ด้านเทคโนโลยี ได้แก่ การนำเทคโนโลยีมาช่วยในการลดต้นทุน หรือการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีภายในชุมชน เช่น การตรวจวิเคราะห์ดิน การผสมปุ๋ยใช้เองตามค่าวิเคราะห์ดิน การทำปุ๋ยหมัก การทำเกษตรดีที่เหมาะสม การทำปุ๋ยชีวภาพ รวมถึงการนำภูมิปัญญามาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การทอผ้า การย้อมผ้าจากวัสดุธรรมชาติ การใช้สมุนไพรรักษา

5.6.2 ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนและแบ่งปันเพื่อนบ้าน หรือมีการรวมกลุ่มเพื่อแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรไว้บริโภคและจำหน่าย เช่น การแปรรูปปลา การแปรรูปข้าว การแปรรูปหน่อไม้ และผลผลิตอื่นๆ ในชุมชน มีการจดบัญชีครัวเรือน รายรับ – จ่าย การวางแผนการใช้จ่ายเงิน การลดหนี้และออมเงินในครัวเรือน

5.6.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การใช้วัสดุธรรมชาติมาเพื่อลดต้นทุนการผลิต เช่น ใช้ใบไม้แห้ง หรือฟางข้าว หรือเศษหญ้ามาทำปุ๋ยหมัก หรือคลุมโคนต้นไม้เพิ่มความชุ่มชื้นให้ดิน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ไม่เผาตอซัง การบำรุงดินด้วยการปลูกปุ๋ยสดพืช และการปลูกพืชหมุนเวียนเกิดการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า

5.6.4 ด้านจิตใจ ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในครอบครัว และเพื่อนบ้านในชุมชน ร่วมกิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์ของชุมชนส่วนรวม รวมถึงสามารถปรับตัวต่อผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

5.6.5 ด้านสังคม ได้แก่ การแบ่งปันปัจจัยในการผลิตพืช เช่น พันธุ์พืช ปุ๋ย และอื่นๆ กับเพื่อนบ้าน การรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ใหม่ๆ กับเพื่อนบ้าน อยู่เสมอ รวมถึงการจัดตั้งกองทุนเพื่อเป็นสวัสดิการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน

5.7 ปัญหาและข้อเสนอแนะ หมายถึง ปัญหาในด้านการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และด้านการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้จากการวิจัยเรื่อง การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีประโยชน์ต่อการพัฒนา ดังนี้

6.1 สามารถนำข้อมูลเพื่อใช้เป็นแนวทางส่งเสริมและพัฒนาให้กลุ่มอื่นๆ ในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

6.2 เพื่อพัฒนาเป็นศูนย์ต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำไปขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆ

6.3 ทราบถึงปัญหาและข้อเสนอแนะ การดำเนินงาน โครงการและแนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต

